

УДК 658:330

Світлишин І.І., к.е.н., ст. викл.

Державний вищий навчальний заклад "Державний агроекологічний університет"

СУТЬ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА: ПІДХОДИ ДО ЇЇ ВИЗНАЧЕННЯ

Викладені результати дослідження сутності ефективності виробництва, визначені основні принципові ознаки даної категорії

Постановка проблеми. Проблема ефективності виробництва незважаючи на те, що їй присвячено багато праць вітчизняних і зарубіжних вчених, і нині є актуальною. З огляду на багатогранність і складність даної економічної категорії, значної різноманітності форм прояву залишаються відкритими або ж дискусійними ряд питань. Звідси й необхідність проведення подальшого дослідження.

Стан вивчення проблеми. Проблема визначення сутності ефективності виробництва значною мірою розкрита у працях Андрійчука В.Г., Аганбегяна А.Г., Москвіна Д.Д., Атласа З.В., Бугуцького О.А., Душина Б.В., Плаксінко В.Я., Ільчука М.М., Котова Г.Г., Мацибори В.І., Микитюка В.М., Зінченко А.П., Оболенського К.П., Червена І.І., Червена Е.В., Чебана О.О. та інших вчених. Разом з тим, складність і багатогранність даної категорії зумовлюють постійне її вивчення на предмет уточнення, розробки якісно нових концептуальних підходів до її оцінки тощо.

Метою дослідження є виділення основних підходів до формулювання сутності ефективності виробництва з метою визначення принципових ознак досліджуваної категорії.

Результати досліджень. Економічна ефективність є історичною категорією, в якій відображається дія системи об'єктивних економічних законів, характерні особливості суспільно-економічних формацій, розвиток продуктивних сил та характер виробничих відносин певного способу виробництва.

Економічна ефективність є однією з найвагоміших категорій економічної науки,

тому і на сьогоднішній день значна увага вчених привернута визначенню сутності ефективності. В широкому розумінні, ефективність можна сформулювати як відношення корисного результату до раціональних витрат на його одержання. Однак в науці і нині існують розбіжності у трактуванні понять "результати" та "витрати".

Базуючись на стратегічному підході, ефективність визначена як відповідність результативності тактичних дій стратегічній меті діяльності підприємства; досягнення стратегічного ефекту на кожному етапі розвитку підприємства при забезпеченні оптимального співвідношення доходності і ризику. А підвищення ефективності полягає в забезпеченні найрезультативнішого для підприємства шляху розвитку.

Прибічники теорії "продуктивності капіталу" вважають, що оскільки кожен з факторів виробництва має фізичну продуктивність праці, ефективність полягає у найповнішому використанні наявного ресурсного потенціалу. При цьому в якості останнього визначають як землю, працю та капітал, так і час, ризик та інформацію. Максимальний прибуток, одержаний у визначений (запланований) час, від авансованого капіталу, поточних витрат, спожитих (наявних) ресурсів на основі оптимального співвідношення інформованості та ризику і є ефективністю виробництва.

За "глобального (масштабного)" підходу ефективність виробництва доцільно розглядати як певну соціально-економічну систему, що відображає якість економічних відносин стосовно використання всіх

факторів і умов суспільного виробництва та відтворення. Прибічники даного підходу при визначенні сутності ефективності виходять з того, що корисний ефект формується не лише на стадії виробництва, а на всіх стадіях суспільного виробництва та відтворення, зокрема: забезпечення ресурсним потенціалом, враховуючи кількісні та якісні параметри останнього, стадії безпосереднього виробництва суспільних споживчих вартостей, розподілу, обміну та споживання.

Крім того, ефективність визначається дієвістю системи економічного механізму господарювання, створенням всіх необхідних умов для її функціонування. Адже один і той же показник, наприклад прибуток, може стимулювати припинення випуску низькоякісних продуктів або сировини, якщо ціни на них своєчасно знижуються і виробництво стає низькорентабельним або збитковим. Якщо ж ця вимога не виконується, то такі продукти можуть залишатися рентабельними, а перехід на нову продукцію призводитиме, навпаки, до зниження рентабельності і виявиться невигідним. Причина такої ситуації полягає, проте, не в самому показнику, а в умовах і методах його застосування.

За вченням про ефективність Вольфреда Паретто (1843-1923) і його послідовників ефективною економічною ситуацією буде лише тоді, коли неможливо збільшити виробництво одного будь-якого продукту, не скорочуючи виробництво інших, або ж, що рівнозначно, коли за даної технології та оснащеності ресурсами неможливо зберегти виробництво в тій же кількості одних продуктів за збільшення виробництва інших.

Послідовниками вчення В. Паретто визначено, що ефективними на 100% підприємства вважаються коли:

– виробництво будь-якого продукту (вихідного параметру) не може бути збільшеним без збільшення одного або кількох факторів виробництва (вхідних параметрів) або зменшення виробництва інших продуктів;

– будь-який фактор виробництва (вхідний параметр) не зможе зменшуватись без зменшення одного або кількох продуктів (вихідних параметрів) або ж підвищення інших вхідних факторів.

При цьому виділяють три види ефективності: технічну, аллокативну (розміщення ресурсів) і загальну. Економічний зміст технічної ефективності полягає в тому, що вона вказує, на скільки можна зменшити використання факторів виробництва для виробництва того самого обсягу продукції. Якщо така межа досягається, то технічна ефективність дорівнюватиме 1.

Аллокативна ефективність (ефективність розподілу ресурсів) досягає свого максимуму (одиниці) в тому разі, коли підприємство вибирає ресурси для виробництва продукції за відомих цін на них з мінімальними витратами.

Загальну економічну ефективність визначають як добуток технічної та аллокативної ефективності.

Існує і "витратний" підхід до визначення ефективності, який базується на законі спадної граничної продуктивності. За даним підходом ефективність ототожнюється із оптимізацією структури витрат на виробництво.

Таким чином, складність, вагомість та різноманітність форм прояву ефективності виробництва формують багатогранність даної категорії, множинність її принципів ознак (рис. 1). Це зумовлює формування якісно нових концептуальних підходів до оцінки ефективності.

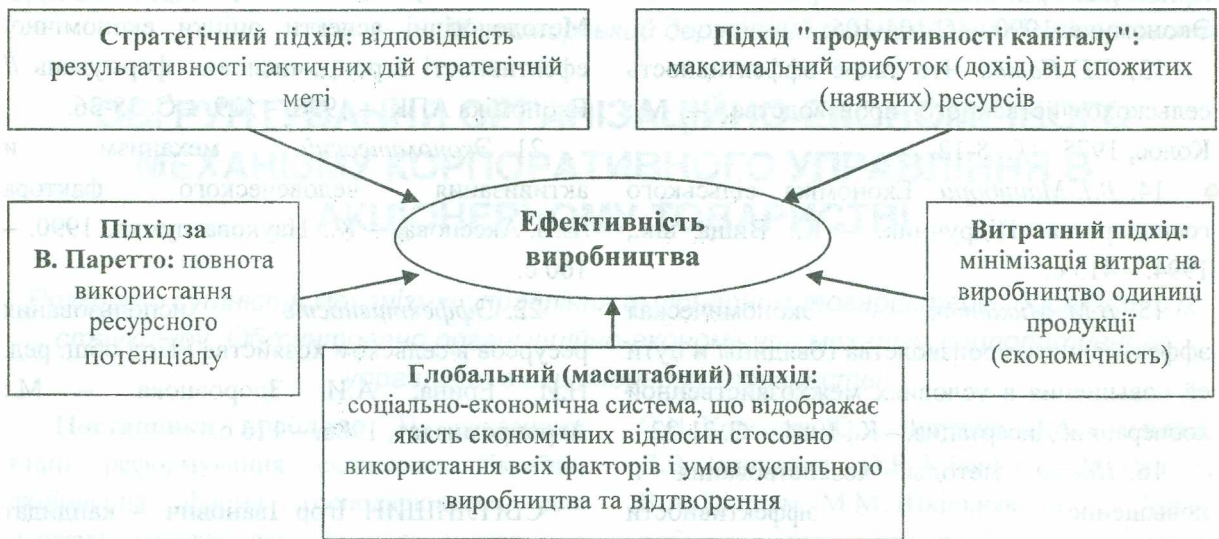

Рис. 1 Принципові ознаки ефективності виробництва

Висновки. Проблема визначення сутності ефективності виробництва складна, багатогранна і потребує постійного вивчення. Нами зроблені спроби систематизувати праці вчених з метою визначення принципових ознак ефективності виробництва. За результатами дослідження встановлено, що можна виділити п'ять підходів до визначення сутності ефективності, на основі чого і визначено основні принципові ознаки досліджуваної категорії.

Перспективи подальших досліджень: уточнення сутності ефективності виробництва з урахуванням визначених принципових ознак даної категорії; формування якісно нового концептуального підходу до оцінки ефективності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. А.Г. Агабегян, Д.Д. Москвин. Повышение эффективности народного хозяйства. – М.: Наука, 1984. – 285 с.
2. З.В. Атлас. Эффективность производства и рентабельность предприятия. – М.: Мысль, 1977. – 196 с.
3. І. М. Бойчик, П. С. Харів, М. І. Хопчан, Ю. В. Піча. Економіка підприємства: Навч. посібник для студентів вищих навч. закладів I-IV рівнів акредитації. Друге видання, виправлене і доповнене. – К.: Каравела, Л.: Новий світ – 2000, 2001. – С. 228-229.
4. О.А. Бугуцький. Аналіз економічної ефективності сільськогосподарського виробництва. – К.: Урожай, 1976. – С. 9-10.
5. В.Г. Андрійчук. Теоретико-методологічне обґрунтування ефективності виробництва // Економіка АПК. – №5. – С. 52-63.
6. Внутрішньогосподарські організаційно-економічні механізми забезпечення прибутковості сільськогосподарських підприємств. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 204 с.
7. Б.В. Душин, В.Я. Плаксієнко. Визначення ефективності виробництва в різних умовах господарювання // Вісник Дніпропетровського аграрного університету. – 1998. – № 1-2. – С. 118-124.
8. Економіка підприємства: Підручник / За заг. ред. С.Ф. Покропивного. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2001. – С. 449.
9. Економічна енциклопедія: У 3-х т. / Редкол.: С.В. Мочерний та ін. – К.: Вид. центр "Академія", 2002. Т. 1. – 864 с.
10. М.М. Ільчук. Ефективне функціонування молокопродуктового підкомплексу України. – К.: Нічлава, 2004. – 312 с.
11. К.А. Улыбин. Современное экономическое мышление – М.: Политиздат, 1986. – 239 с.
12. В.П. Коровкин и др. Словарь-справочник экономиста АПК / В.П. Коровкин, И.А. Ламыкин,

А.Г. Зельднер; Сост. В.П. Коровкин. – М.: Экономика, 1990. – С.104-105.

13. Г.Г. Котов Что такое эффективность сельскохозяйственного производства. – М.: Колос, 1975. – С. 8-12.

14. В.І. Мацибора Економіка сільського господарства: Підручник. – К.: Вища шк., 1994. – 415 с.

15. В.М. Микитюк Экономическая эффективность производства говядины и пути её повышения в условиях межхозяйственной кооперации: Дисертация. – К., 1984. – С. 21-22.

16. Новые методы хозяйствования и повышение эффективности агропромышленного комплекса /Под ред. проф. А.П. Зинченко. – М.: Агропрогмиздат, 1988. – 269 с.

17. К.П. Оболенский Определение экономической эффективности сельскохозяйственного производства / Вопр. теории и практики / – М.: Соц. ЭКГИЗ, 1963. – С. 70.

18. П.П. Пухляков Факторы роста эффективности производства. – М.: Экономика, 1973. – С. 23.

19. О.М. Царенко Эколого-економічні проблеми розвитку агропромислового виробництва. – К.: Вища школа, 1998. – 296 с.

20. І.І. Червен, Е.В. Червен, О.О. Чебан Методологічні аспекти оцінки економічної ефективності агропромислових формувань // Економіка АПК. – 1996. – №9. – С. 35-36.

21. Экономический механизм и активизация человеческого фактора /Е.В. Аксенова. – К.: Наукова думка, 1990. – 160 с.

22. Эффективность использования ресурсов в сельском хозяйстве / Под общ. ред. Н.И. Ерина, А.И. Здоровцова. – М.: Агропромиздат, 1986. – 176 с.

СВІТЛИШИН Ігор Іванович – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри аналізу і статистики ім. І.В. Поповича ДВНЗ “Державний агроекологічний університет”

Наукові інтереси:

-- дослідження ефективності виробництва